

Våtmarker och grunda vikar

I Värmdö finns det gott om våtmarker och grunda vikar. Några av regionens absolut förnämsta myrområden finns inom kommunen; Stormossen vid Långviksträsk, området runt Putten på Runmarö, Myrmosaikens i Saltarö-Skärmarö och träsket Snäve på Möja. Stormossen och Putten finns även med i myrskyddsplanen för Sverige.

Våtmarker är förutom att vara värdefulla biotoper för växter och djur viktiga fördröjningsmagasin för dagvatten och fungerar som naturliga reningsverk för näringsämnen. Det är därför viktigt att inga våtmarker dikas ut och att deras naturliga kapacitet utnyttjas i planeringssammanhang.

Grunda vikar och vassområden är mycket viktiga för en mängd växter, insekter, fåglar och fiskar som är helt beroende av dessa områden för sin fortplantning. Här finns varmt, näringsrikt vatten och skydd mot rovdjur. Vassområden fungerar på samma sätt som övriga våtmarker som filter för näringsämnen.

Muddringar och vassröjning leder till att näringsbalansen i området rubbas. Muddringar och vassröjningar i grundområden skall bedömas efter en noggrann miljökonsekvensbedömning som avväger företagets ”nytta” jämfört med de ”kostnader” som uppkommer. Eventuellt kan muddringsföretag komma till stånd endast i kombination med krav på avloppssanering i området för att hindra stora övergödningseffekter.

Marin miljö

Större delen av Värmdö kommun består av vattenområden – marin miljö. Vi känner rätt bra till hur de marina ekologiska processerna fungerar, men detaljkunskaperna om de marina miljöerna i kommunen måste bli mycket bättre. Stor energi måste läggas ned på att hitta marina områden med höga naturvärden och ekologiskt särskilt känsliga områden. Kommunens förhoppning är att inom arbetet med kustplanen tillsammans med statliga organ kunna kartlägga viktiga marina områden. Den marina ekologin är beroende av regionala, nationella och även internationella förhållanden.

Mål

- Alla naturligt förekommande växt- och djurarter ska kunna fortleva i livskraftiga bestånd.
- Tillförseln av näringsämnen från kommunens yta till kustvattnet reduceras till en nivå som inte orsakar övergödning.

Rekommendationer

- Översiktsplanen ska följas upp med en kustplan med tonvikt på marina frågor.
- Näringsläckaget ska reduceras genom åtgärder mot bristfälliga avlopp. Enligt de regionala utsläppsmiljömålen ska fosforutsläppen minska med 13 procent från enskilda VA-anläggningar (1995 års jämförvärde).
- Den kommunala reningskapaciteten måste byggas ut.

- Lokalt omhändertagande av dagvatten förordas.
- Stor restriktivitet ska råda vid exploateringar inom marina miljöer. Särskild försiktighet ska tas vid åtgärder inom känsliga miljöer som ytterskärgården marin miljö, grunda områden, blåstångsbältet samt trösklade vikar.
- Viktiga reproduktionsområden för fisk bör skyddas.
- Inga vattenbruksanläggningar får etableras inom grundområden eller i övrigt känsliga marina miljöer.

Skyddsvärda marina områden

Även om vi inte känner till detaljerna om våra havsområden är den generella marina ekologin väl undersökt. Nedan ges exempel på känsliga biotoper och områden med viktiga nyckelfunktioner för livet i havet. Vid misstanke att åtgärder kan komma att påverka känsliga områden måste stor restriktivitet råda. Försiktighetsprincipen ska tillämpas.

YTTERSKÄRGÅRDENS MARINA MILJÖ (se kartan sidan 37) är oskyddad och starkt präglad av kraftiga vind- och vågkrafter. Miljön är även känslig för ändringar i näringsstatusen i den öppna Östersjön.

GRUNDA OMRÅDEN (dvs. vattendjup mindre än 6 meter) är Östersjöns viktigaste produktionsområden. Här går livet på högvarv. Största delen av vegetationen finns inom dessa områden, vattentemperaturen är hög och tillgången på näringsämnen är god. De flesta marina växt- och djurarter är i någon del av livscykelns beroende av grunda områden. Även en stor andel insekter och fågelarter hittar skydd och näring i grundområdena. Grunda områden kan t.ex. vara trösklade fjärdar, flader, eller vattendragsmyrningar. Gäddan leker på grunda områden som med stor säkerhet också kan antas vara viktiga för en rad andra djur och växter. Länsstyrelsen har inventerat gäddans lekområden. De viktigaste områdena redovisas på kartan i kustfördjupningen.

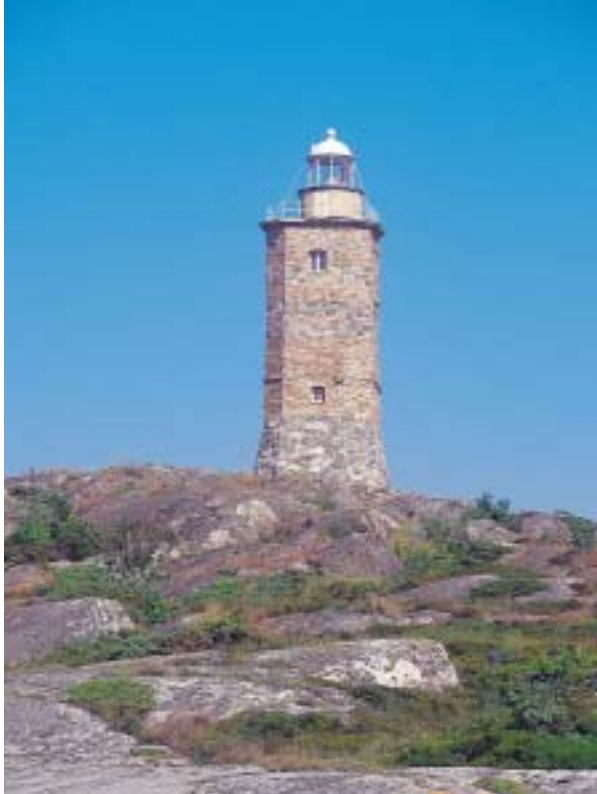
Blåstången är en nyckelart i Östersjön. **BLÅSTÅNGS-BÄLTET** hyser upp till 70 procent av alla marina arter i Östersjön och är därmed dess artrikaste miljö – även kallad "Östersjöns regnskog". Blåstångsbältet är känsligt både mot störningar av vattnets kvalitet och fysisk/mechanisk störning.

TRÖSKLADE VIKAR befinner sig i, eller kommer att befina sig i, en avsnörningsfas från marint område till insjö. Under denna process passerar viken ett antal stadier som olika organismer är beroende av. Trösklade vikar har ofta ett dåligt vattenutbyte vilket leder till att alla näringsämnen, föroreningar och sediment från muddringar stannar i viken och försämrar vattenkvaliteten. Idag råder ofta stor press på att muddra för att så länge som möjligt få in båtar. Muddringen kan samtidigt leda till att den biologiskt viktiga avsnörningsprocessen stannar av och faran är då stor att vi mister ett ekologiskt stadium eftersom mycket få vikar därvid lämnas för fri utveckling. De ostörda trösklade vikar som finns kvar har därför ett mycket högt skyddsvärde.

Vattenbruk och fiske

Det småskaliga långsiktigt hållbara fisket som tidigare var en huvudnäring i skärgården är i dag sällan lönsamt. Det regionala matfisket är till stor del ersatt av trålfiske i Östersjön efter sill/strömming, skarpsill och torsk för fiskmjölsproduktion. Det lokala kustfisket riktas nu i större utsträckning mot kustarter som gädda, abborre, gös och sik.

Det finns en stor oro för hur trålfisket och Östersjöns miljöproblem inverkar på de regionala och lokala fiskbestånden. Torsken som normalt är Östersjöns viktigaste rovdjur och i stor utsträckning bidrar till att forma havets växt- och djursamhälle har en oroväckande låg population.

Medan kustfisket går tillbaka har fritidsfisket ökat kraftigt och står i dag för en betydande del av fiskeuttaget i skärgården och för vissa arter är fångsterna större än för yrkesfisket.

Fisketurism växer fram som en ny näring. Gädda, gös och havsöring är de arter det finns störst intresse för. Det är i plansammanhang viktigt att styra denna verksamhet i förhållanden till lek- och vandringsråden.

Inom kommunen finns två tillståndsgivna fiskodlingar; Vånö med tillstånd att producera 50 ton fisk per år och en mindre odling på Aspön. Fiskodlingar påverkar vattenkvaliteten genom tillförsel av kväve och fosfor. Även spridning av fisksjukdomar kan vara ett problem. Inga vattenbruksanläggningar får etableras inom grundområden eller i övriga känsliga marina miljöer. Buller och luktproblem måste noggrant bedömas.

Båtliv

Skärgården i Värmdö erbjuder unika möjligheter med en mängd naturhamnar och gästbryggor för det småbåtsburna fritidsfolket. Mellanskärgårdens ankarvikar har mycket stor betydelse för båtlivet som natthamnar (s.k. fredagshamnar) medan ytterskärgården erbjuder en mängd naturhamnar. Inom Stockholms län finns det uppskattningsvis 200 000 fritidsbåtar varav 85 procent är motorbåtar. Att fritidsbåtarna kan utgöra ett miljöproblem är ett faktum som har uppmärksammats på senare år. Fritidsbåtarnas geografiska utbredning är relativt liten och de brukas huvudsakligen i kustnära och marinbiologiska känsliga områden. Fritidsbåtarna har en direkt miljöpåverkan i form av buller, avgaser, giftverkan från båtarnas bottenfärger, toalettutsläpp och vågsvall. Fritidsbåtarna leder även till en flerdubbling av Värmdös befolkning under de hektiska sommarmånaderna.

I kustplanen som beräknas vara klar 2005 kommer frågor som rör fritidsbåtar att behandlas mycket ingående vad gäller bryggor, marinor, tillgänglighet, tysta områden, påverkan, avfall m.m. Nedan tas därför enbart kort upp några konflikter/problem som kan åsamkas av fritidsbåtar.

Mål

- Störningar från gemensamma och enskilda hamnanläggningar för fritidsbåtar på växt- och djurlivet ska minimeras.
- Fritidsbåtars negativa effekt på miljön i form av utsläpp av latrin, avfall eller gifter ska upphöra.

- Fritidsbåtars störning på naturmiljön i form av buller och slitage reduceras till en långsiktigt hållbar nivå.

Rekommendationer

- Kommunen ska arbeta för en utveckling där boende samordnar båtplatser i mindre, gemensamma anläggningar. Detta gäller i första hand fritidsbåtar.
- Lämpliga områden för nya fritidsbåtshamnar ska tas fram i kustplanen.
- Nya hamnar och väsentliga ändringar av befintliga kräver detaljplanläggning.
- Information om miljövänliga alternativ till giftiga båtbottnfärger lämnas.
- I kustplanen bör lämpliga ställen för båtbottnsvättar utses.
- Ett aktivt arbete för att möjliggöra en god avfalls- och latrinhantering för fritidsbåtar bör pågå.
- Behovet av miljöstationer och information om farligt avfall på marinor och större hamnar/vinterupplagsplatser bör ses över.
- Kartläggning av områden där det är angeläget att hålla en låg bullernivå bör ske i samarbete med Länsstyrelsen inom ramen för kustplanen.
- Alla båtklubbar ska sedan 2002 ha avfallsplaner.

Småbåtshamnar och marinor

Trycket på att anlägga nya småbåtshamnar med tillhörande behov av mark för vinterupplag, avfallsstationer, marinor och båttvättar är stort. Alla önskar en trygg

hamn. Ofta är det skyddade vikar som efterfrågas, områden som också är mycket känsliga för störningar med hänsyn till vattenkvalitet, buller, muddringar etc.

Nya småbåtshamnar eller anläggningar för båtlivet bör etableras där muddringar inte behövs. Anläggande av småbåtshamnar i övriga områden som är störningskänsliga ska behandlas mycket restriktivt. En översyn av lämpliga områden för fritidsbåtshamnar kommer att tas fram i kommunens kustplan.

Kommunen ser ett stort miljöproblem i att allt fler vill anlägga bryggor på den privata tomten. Mycket ofta måste muddringar till för att göra det möjligt att angöra bryggan med båt. Kommunen arbetar för gemensamma brygganläggningar i stället för enskilda bryggor.

Båtbottentvättar

Försommaren är den känsligaste tiden då allt föds och växer till. Just då sjösätts tusentals nymålade fritidsbåtar. Det blir en giftchock som lokalt kan slå ut ett antal arter. Bottenfärgerna används för att förhindra att båtarnas underreden blir beväxta med alger och annan växtlighet. Reglerna för båtbottnfärger har skärpts och nya metoder för att på fysisk och mekanisk väg motverka påväxt är under utveckling. Båtbottentvättar är ett alternativ. I dagsläget finns det enbart en båtbottentvätt belägen i Nynäshamn. För att praktiskt bekämpa påväxt mekaniskt måste det finnas fler tvättar. Lokaliseringen av båttvättar borde ske till större båtclubbar och marinor/gästhamnar som ligger lättillgängligt för en stor mängd båtar. Vattenomsättningen i dessa områden måste vara god och allt miljöskadligt spill ska kunna tas om hand. Några tänkbara ställen att utreda möjlighet för båtbottentvättar på, kan vara Bullandö, Sollenkroka, Stavsnäs, Björkvik och Sandhamn.

Avfall och latrin

Sjöfartsverket har i sitt arbete med att uppfylla Östersjöstrategin tagit fram föreskrifter för avfall och latrin från båtar. Enligt föreskriften blir det förbud mot att tömma toalettavfall direkt i sjön efter 2005. Det betyder att alla båtar med fast toalett måste ha tömningsanordning över däck. Antalet tömningsstationer måste också öka för att målet skall uppfyllas. Inom kommunen finns det för närvarande en station på Bullandö. Latrin från båtar kan innehålla kemikalier som inte förekommer i normalt avlopp. Konsekvenser är att de flesta marinorna ej kan anslutas till kommunalt VA. Latrintömning kommer att behövas. Enligt Sjöfartsverkets föreskrifter ska alla marinor och gästhamnar från och med oktober 2002 ha avfallsplaner för hantering av allt avfall som kan uppstå från fritidsbåtar.

Avfallsplanerna ska samrådats med kommunen.

Båtfolket hanterar stora mängder farligt avfall som båtbottnfärger, fernissor, lacker, lösningsmedel, batterier och oljor. Det är viktigt att det vid större hamnar och marinor med vinterupplag finns miljöstationer där farligt avfall kan lämnas. Vid mindre vinterupplag ska det finnas tydlig information om hur man skall hantera avfallet och var närmaste miljöstation finns.

Buller – tysta områden

Tysthet är för många i dag en bristvara och något som man aktivt måste värna om. Många söker sig till skärgården för att hitta lugn och ro. Buller från snabba motorbåtar, helikoptrar och svävare är då för många mycket störande. Buller är även ett problem under häckningssäsongen för många fågelarter.

Länsstyrelsen eller Naturvårdsverket bör ta fram riktlinjer för bullerbegränsning i skärgården som underlag för kommunernas kustplaner. Bullerrestriktioner är mest aktuella i ytterskärgården men kan även vara nödvändiga i särskilt känsliga områden i mellanskärgården.

Övriga konflikter

Båtlivet och en levande skärgård är på många sätt beroende av varandra. Båtturismen är en del av skärgårdsfolkets försörjning då båtfolket behöver service som livsmedel, bensin, nöjen etc. Symbiosen är dock på inget sätt konfliktfri. Antalet båtar ökar samtidigt som båtarna blir större och snabbare. Folk kommer längre ut i skärgården och komforten gör att många stannar längre tid i båtarna. Båtfolket konkurrerar därmed med de fast- och fritidsboende om utrymmet i skärgården.

Båtfolket och naturen är ett annat konfliktfyllt förhållande. Båtfolket söker sig ut till skärgården för att uppleva en vacker, tyst och oförstörd natur. Eftersom allt fler tar sig ut i naturhamnarna ökar också slitaget och störningen på växter och djur. Ett hårt slitage efter förtöjningar, tramp och eldning ses ganska tydligt i populära hamnar.

Genom Skärgårdsstiftelsens insats skapas goda möjligheter för ett rikt båtliv samtidig som service ges och en viss kanalisering sker. I framtiden kan det dock vara nödvändig att utöver dagens djurskyddsområden (t.ex. fågelskyddsområden) peka ut särskilda hänsynsområden med landstigningsförbud eller hastighetsbegränsningar för att minska båtlivets skadliga effekter. Denna fråga kommer att behandlas mer ingående i kommunens kustplan.

Besöksnäring och turism

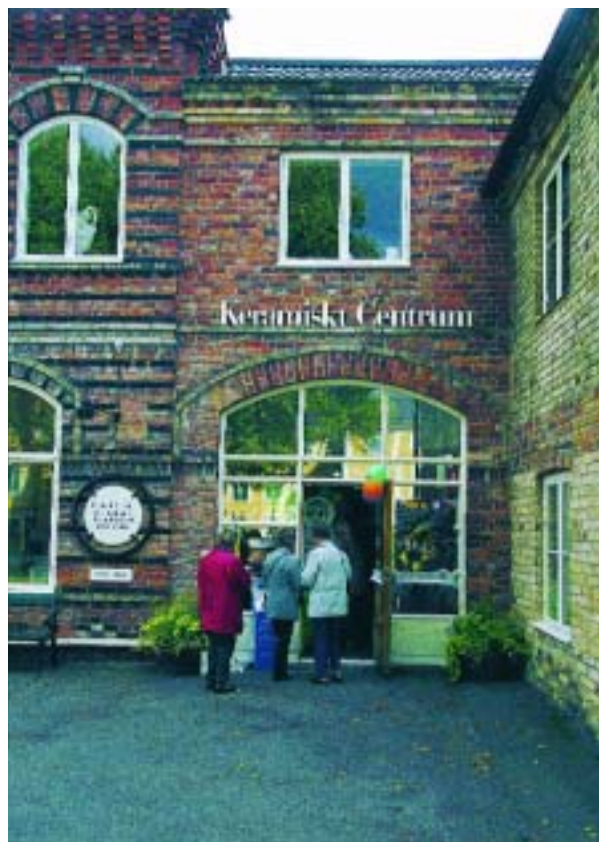
Värmdö är ett viktigt rekreationsområde för långt fler än de egna kommuninvånarna. Många söker sig till kommunens skogar, kuster och skärgård för naturupplevelser. För många fasta skärgårdsbor utgör turism en viktig inkomstkälla. Denna näring går att utveckla på många sätt och den kommer att få en allt större betydelse i skärgården, men också på fastlandet.

Mål

- Småskalig turism i skärgården ska utvecklas.
- Turistsäsongen ska förlängas.
- Utveckla Gustavsbergs fabriksområde och hamn som besöksmål.
- Värmdö som turistmål ska marknadsföras tillsammans med näringslivet.

Rekommendationer

- Förbättra tidtabellerna för båttrafiken och möjligheterna att resa mellan öarna.
- Utveckla hamnarna vid Stavsnäs, Sollenkroka och Boda bryggor så att de blir ändamålsenliga och tilltalande portar till skärgården för turister.
- Utveckla Keramiskt Centrum i Gustavsbergs hamn och ge butikerna i området inriktning mot keramik, konsthantverk och design.
- Återuppta båttrafiken mellan Stockholm och Gustavsberg.
- Bygga ut gästhamnen i Gustavsbergs Hamn.
- Förbättra skyltning och information om intressanta natur- och kulturmiljöer.

Konsekvenser

Turismen kan i vissa fall slita hårt på värdefulla natur- och kulturmiljöer till exempel i ytterskärgården. Det är viktigt att på dessa platser noga reglera hur besöksnäringen ska skötas. Allemansrätten får inte utnyttjas för vinnings skull.

Förutsättningar

Det finns många som på olika sätt tillbringar sin fritid i Värmdö kommun. Först och främst finns ett stort antal fritidshusägare. Fritidshusens standard förbättras och många använder numer fritidshuset under en större del av året. Denna grupp utgör ett viktigt kundunderlag för till exempel livsmedelsbutikerna och byggsektorn på öarna. En stor grupp är också de som turistar i kommunens skärgård med egen båt och uppsöker såväl naturhamnar som service av olika slag. Många kommer också till kommunen som dagturister med passagerarbåt, buss eller egen bil. De efterfrågar matställen, enkla övernattningsmöjligheter och annan service.

I Gustavsberg hamn finns Keramiskt centrum med bland annat Gustavsbergs porslinsmuseum, ateljéer, småskalig industriell tillverkning och försäljning av porslin.

Flera skärgårdsrestauranger i kommunen deltar i projektet *Skärgårdsmak*. Det är ett samarbete mellan svensk, åländsk och finländsk skärgård i syfte att skapa större efterfrågan på lokala produkter genom att krogarna profilerar skärgårdsköket.

I kommunen finns flera hembygdsföreningar som har årligen återkommande arrangemang, vilka även lockar turister.

Försvarets verksamhet

I Värmdö kommun finns ett antal områden där försvaret kommer att hävda sina intressen (se karta). Vid förfrågningar om bygglov inom dessa områden ska försvaret kontaktas.

Myttinge skjutfält

Bland försvarets intresseområden finns **MYTTINGE** skjutfält, där försvaret idag bedriver omfattande utbildningsverksamhet. Här pågår bl.a. utbildning av värnpliktiga, hemvärn, frivilliga organisationer samt polisen. De närmaste åren räknar försvaret med att utbilda cirka 90 värnpliktiga om året på skjutfältet. Sedan skjutfältet började tas i bruk år 1901 har området utökats till cirka 865 ha. Allmänheten har tillträde till Myttinge då skjutning inte pågår. Myttingeviken är en populär naturhamn.

Under senare år har ett antal politiska beslut kring försvarets verksamheter lett till att allt fler resurser koncentreras på storstadsområdena. För Stockholms del innebär detta att verksamheterna kring Vaxholm kommer att utvecklas. Myttinge skjutfält är ett område där verksamheten kommer att öka i framtiden. Skjutfältet har nyligen fått koncession (tillstånd enligt miljöbalken) för sin verksamhet. I tillståndet regleras vilka tider samt inom vilket område skjutningar får bedrivas. Dessa regleringar är till stor del gjorda med hänsyn till den bebyggelse som omger fältet. Tillståndet reglerar att skjutningar dagtid inte får ske närmare än 500 meter från bebyggelse. Nattetid ökar avståndet till 800 meter. I praktiken betyder detta att området där skjutövningar kan ske är betydligt mindre än skjutfältet i sig och att området inom vilket verksamheten kan pågå minskar i takt med att nya permanentbostäder kommer till i anslutning till skjutfältet. Försvarsmakten accepterar i

regel ingen nybyggnation av bostäder och andra störningskänsliga verksamheter innanför bullergränsen för 90 dBC Lx kring Myttinge skjutfält. Bullergränsen framgår av kartan.

I anslutning till skjutfältet finns inga områden som av kommunen definierats som förändringsområden. Trots detta har norra Värmdö känt av kommunens befolkningsökning och allt fler bosätter sig permanent, även i de bullerstörda områdena runt skjutfältet. Idag handläggs ett stort antal bygglovs- och avstyckningsärenden årligen där varje ärende måste granskas utan vägledning av gällande planer eller områdesbestämmelser. Detta arbete skulle underlättas om kommunen utarbetade riktlinjer för markanvändningen inom det bullerstörda området. Då Myttingefältet är av riksintresse för totalförsvaret krävs åtgärder som reglerar användandet av området. Förslagsvis görs en fördjupad översiktsplan med åtföljande områdesbestämmelser som reglerar markanvändningen i framtiden. För att tillgodose riksintresset krävs en stark restriktivitet i området kring Myttinge vad gäller bygglovgivning. Verksamheten på Myttinge behöver säkras långsiktigt. Eftersom ett antal åtgärder är bygglovsbefriade i området utanför samlad bebyggelse så sker tillbyggnader och kompletteringar som man inte kan styra upp inom försvarets intresseområde kring Myttingefältet.

Försvarets områden där kommunen har intressen

Utanför Sandhamn finns ytterligare ett utpekat riksintresse för totalförsvaret – **KORSÖ**. Idag bedrivs bl.a. omfattande övningsverksamhet inom området. Det finns inga planer från Försvarets sida att avveckla verksamheten i området. Däremot pågår en utredning om hur

civila verksamheter ska kunna samnyttja anläggningen tillsammans med försvaret. Utredningen ska vara klar i slutet av år 2003. Korsös läge precis utanför Sandhamn är mycket strategiskt. Sandhamn är den ö i skärgården där besöksstrycket är starkast, ett tryck som blir allt mer omfattande. Samtidigt är naturen på Sandhamn mycket känslig för påverkan. Vidare är antalet övernattningsmöjligheter begränsade liksom möjligheterna att tälta. De boende på Sandhamn vittnar om stora problem vid bl.a. midsommar. Korsö skulle i dessa lägen kunna vara ett mycket bra alternativ, då det på ön finns en fantastisk anläggning med både vatten och avlopp, sandstränder, övernattningsmöjligheter för 200 personer m.m. Anläggningarna på Korsö skulle fungera utmärkt som "buffert" när trycket på Sandhamn blir för starkt. Ön skulle även som sådan vara ett bra alternativt utflyktsmål i stället för Sandhamn.

Inom Värmdö kommun äger försvaret ytterligare två områden som ur kommunens synvinkel har mycket strategiska funktioner: **MALMAÖN** och bergrummet i **HEMMESTA**. Inom dessa bedriver försvaret ingen aktiv verksamhet i dagsläget. Områdena hyser höga naturvärden och har stor betydelse för friluftslivet. Under mål och åtgärdsskrivningarna i avsnittet om gröna strukturer slås fast att alla Värmdöbor ska ha lättillgängliga strövområden samt att ingen ska ha längre än 500 meter till ett område på 10 ha. Att bevara Malmaön för friluftslivet skulle samtidigt innebära att ett längre sammanhängande strandavsnitt skulle säkras. I takt med den kraftiga inflyttningen minskar tillgängligheten till stränderna, inte minst de som går att nå från fastlandet.

Områdena hyser så stora allmänna intressen att en privatiseringen av områdena på ett eller annat sätt bör undvikas.